ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ
АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ТЕРНИЦЬКА СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА

УДК 37.013.42+37.034:616.98:578.828 ВІЛ:061.1/.2 (477)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

13.00.05 - соціальна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті проблем виховання Академії педагогічних наук України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Звєрєва Ірина Дмитрівна,
Інститут проблем виховання АГШ України,
головний науковий співробітник
лабораторії соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Поліщук Юрій Йосипович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри соціальної педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Петрович Валерій Степанович,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
доцент кафедри соціальної педагогіки.

Захист дисертації відбудеться «31» березня 2009 р. о 16 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання АГШ України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій частині Інституту проблем виховання АПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

Автореферат розісланий «26» лютого 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Л. М. Масол

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проблеми, пов'язані зі здоров'ям сучасної людини надзвичайно загострилися, зокрема поширення ВІЛ-інфекції у світі набуло масштабу епідемії. Кількість людей, які живуть із ВІЛ, постійно зростає, особливо в Східній і Центральній Азії, Центральній Європі. За даними ЮНЕЙДС (об'єднана програма ООН з ВІЛ/СНІДу) у світі понад 600 тис. дітей щорічно інфікуються шляхом передачі вірусу від матері до дитини, у результаті пандемії ВІЛ/СНІДу за останніх десять років 13 млн. дітей стали сиротами.

Причинами різкого поширення епідемії ВІЛ/СНІДу є складне економічне становище держави, низький рівень доходів громадян, недостатньо високий рівень усвідомлення громадянами дбайливого ставлення до власного здоров'я, незначна кількість організацій і установ, чия діяльність пов'язана з профілактикою ВІЛ/СНІДу тощо. Окрім загальних, існують й специфічні причини. Зокрема, діючі у сфері профілактики ВІЛ/СНІДу державні та громадські організації взаємодіють неефективно. Як засвідчує міжнародна практика, об'єднуючою ланкою у розв'язанні зазначеної проблеми можуть стати професійно компетентні фахівці: соціальні педагоги, соціальні працівники, вчителі та ін.

Профілактика ВІЛ-інфікування серед уразливих груп учнівської молоді, зміна стосунків і стандартів її поведінки щодо ризиків інфікування, соціальний супровід дітей, які живуть із цією хворобою і відвідують навчальні заклади, надання соціальної допомоги дітям і молодим людям, котрі приймають антиретровірусну терапію, формування толерантного ставлення до них - всі ці проблеми, як правило, розв'язуються шляхом залучення потенціалу громадських організацій.

Теоретико-методичні і науково-практичні основи окресленої проблеми були закладені у дослідженнях педагогів (О. Безпалько, Т. Воронцова, І. Звєрєва, А. Капська, В. Оржеховська, І. Пінчук, О. Пнлипенко, В. Пономаренко, В. Сановська, Л. Шипшина та ін.), психологів (Л. Бутузова, Ю. Калашников, Б. Лазоренко, Н. Сирота та ін.), медиків (Б. Ворник, І. Ільїнська, В. Покровський, О. Пурік, А. Щербинська та ін.), соціологів (О. Артюх, О. Балакірєва, М. Варбан, Ю. Галустян та ін.).

Окремі аспекти взаємодії державних установ і недержавних організацій розглядалися як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, а саме: взаємодія на рівні громади (О. Безпалько, А. Бойко, І. Братусь, І. Звєрєва); соціальне партнерство (С. Гілл, Є. Дем'янов, Т. Дешко, В. Новіков, О. Пурік, Г. Семигін, А. Сухарєв); міжсекторна взаємодія (А. Адом, В. Бочарова, С. Зинкевич, В. Коваленко, Г. Лапіна, Д. Лебедєв, Б. Ширвиндт); взаємодія соціальних служб із громадою (С. Толстоухова, К. Шендеровський); менеджмент взаємодії (А. Каньковська, О. Лебедєв, І. Леонова).

Проведений аналіз наукових досліджень вказує на те, що сучасні державні й громадські організації, які працюють із профілактики ВІЛ/СНІДу в Україні, мають певний досвід і потенціал для здійснення профілактики негативних явищ. Водночас недостатньо дослідженими є соціально-педагогічні умови ефективної взаємодії державних і громадських організацій, педагогічні можливості загальноосвітніх установ щодо залучення додаткових ресурсів у сферу профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді.

Аналіз теорії і практики з досліджуваної проблеми засвідчує наявність суперечностей між: необхідністю застосування негайних заходів із запобігання поширення ВІЛ-інфекції за межі груп ризику й відсутністю налагодженої взаємодії державних і громадських організацій, рівнем професійної компетентності фахівців; інформаційним компонентом ранніх стратегій профілактики поширення ВІЛ-інфекції й особливостями сприйняття подібної інформації представниками цільових груп; поведінковим компонентом профілактики і формуванням підтримуючого соціального середовища; формами і методами профілактики поширення ВІЛ-інфекції статевим шляхом і культурними традиціями, вихованням, релігійними переконаннями.

Актуальність, педагогічна спрямованість, важливе практичне значення проблеми і недостатня розробленість її теоретичних аспектів обумовили вибір теми нашого дослідження: **"Соціально-педагогічні умови взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді".**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною теми лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання АПН України "Соціалізація особистості у різних виховних середовищах": державний реєстраційний номер 010611000430. Тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні вченої ради Інституту проблем виховання АПН України (протокол № 10 від 27.10.2005 р.) та Радою координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 3 від 21.03.2006 р.).

Мета дослідження: визначити, теоретично обгрунтувати соціально-педагогічні умови взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді та шляхом розробки й впровадження моделі такої взаємодії перевірити їх ефективність.

Гіпотеза дослідження: взаємодія державних та громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді буде ефективною за умов:

- дотримання єдиних цілей і принципів цієї взаємодії;
- визначення та реалізація спільної мети профілактики ВІЛ/СНІЩу серед учнівської молоді;
- відбору і впровадження форм взаємодії, що забезпечують інтегративний підхід до профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді;
- підвищення рівня професійної компетентності фахівців державних і громадських організацій щодо профілактичної роботи, управління взаємодією і залучення додаткових ресурсів.

Мета і гіпотеза обумовили вирішення таких **завдань:**

1. Здійснити аналіз стану розробленості проблеми профілактики ВІЛ/СНІДу у соціально-педагогічній теорії та практиці, визначити зміст поняття "соціально-педагогічна профілактика ВІЛ/СНІДу" та уточнити соціально-педагогічну сутність поняття "взаємодія".

2. Обґрунтувати соціально-педагогічні умови взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді.

3. Визначити й охарактеризувати компоненти, критерії, показники і рівні взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу в учнівському середовищі.

4. Розробити соціально-педагогічну модель взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді та здійснити її експериментальну перевірку.

5. Підготувати та впровадити програму забезпечення взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді.

Об'єкт дослідження: процес взаємодії державних і громадських організацій.

Предмет дослідження: соціально-педагогічні умови взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу в молодіжному середовищі.

Для вирішення завдань дослідження використовувався комплекс науково-педагогічних **методів:**

- *теоретичні* - класифікація і систематизація науково-теоретичного матеріалу для здійснення аналізу проблем дослідження, уточнення базових понять; порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних і емпіричних даних з метою визначення етапів розвитку соціально-педагогічної профілактики ВІЛ/СНІДу, соціально-педагогічних умов взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді; теоретичне моделювання для розроблення компонентів, критеріїв, показників, рівнів та соціально-педагогічної моделі взаємодії;

- *емпіричні* - діагностичні (анкетування, спостереження, порівняння, бесіди), соціометричні (експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик) з метою отримання первинного емпіричного матеріалу; методи математичної статистики для визначення даних щодо рівня взаємодії державних і громадських організацій; дослідно-експериментальна робота з метою визначення загальної значущості проблеми профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді для об'єднання зусиль представників державного і громадського секторів; обсерваційні (констатувальний і формувальний етапи експерименту) і праксиметричні методи (аналіз досвіду, результатів діяльності) для підтвердження висунутої гіпотези дослідження.

Теоретико-методологічну основу вивчення соціально-педагогічних явищ становлять філософські, психологічні, педагогічні, культурологічні положення про особистість як активного суб'єкта перетворювальної діяльності; загальнонаукові теорії особистісно орієнтованого, діяльнісного, міждисциплінарного, аксіологічного підходів; концептуальні основи валеології, цілісна система профілактичних технологій, спрямованих на формування ціннісного ставлення до власного здоров'я, а також теорії менеджменту в соціальній сфері, про активну взаємодію людини і середовища **в** процесі соціалізації особистості (І. Бех, С. Іваненков, П. Ловецький, М. Мід, М. Ромм, Е. Еріксон); базові положення теоретичних концепцій соціально-педагогічної роботи (А. Арнольдов, В. Бочарова, М. Гур'янова, Л. Коваль, І. Звєрєва, А. Капська, Г. Лактіонова, 1. Ліпський, В. Оржеховська); соціально-медичні аспекти профілактичної діяльності (М. Амосов, І. Брехман, О. Дубогай, О. Пурік, 3. Шкіряк-Нижник); основи соціального проектування і моделювання (П. Бергер, В. Луков, Т. Лукман); концепти теорій соціального навчання (А. Бандура);

проблемної поведінки (Р. Джессор), альтернативної діяльності (Дохнер), конфліктів (Р. Дарендорф, Л. Козер), соціального обміну (її. Блау Д. Хоманс,), символічного інтеракціонізму (Г. Блумер, М. Мід, Д. Морено), а також мотиваційні (З. Фрейд та ін.), ситуативні (інтеракціоністські) (А.Шериф та ін.) і когнітивні (Г. Теджфел та ін.) підходи до вивчення способів оптимізації міжгрупової взаємодії.

Особливе значення має зміст основних державних і міжнародних документів у сфері профілактики негативних явищ серед учнівської молоді, а також діяльності громадського сектора: Указ Президента України "Про удосконалення державного керування в сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу і туберкульозу в Україні"; закони України "Про освіту", "Про соціальну роботу з дітьми і молоддю", "Про об'єднання громадян"; Національна програма забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги і лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2004-2008 рр.; Міжнародна угода "Декларація про відданість справі боротьби з ВІЛ/СНІДом"; Перелік національних показників моніторингу й оцінки ефективності заходів, що забезпечують контроль за епідемією ВІЛ/СНІДу.

Експериментальна база дослідження становила 54 організації, що працюють з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді, серед яких: 24 - державні, ЗО - громадські; а також 4 загальноосвітні навчальні заклади міст Севастополя, Луцька і Дніпропетровська. Всього дослідно-експериментальною роботою було охоплено 97 фахівців соціально-педагогічної сфери та 212 старшокласників.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що *вперше:* визначено та теоретично обґрунтовано соціально-педагогічні умови взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді (дотримання єдиних цілей і принципів взаємодії; визначення та реалізація спільної мети профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді; відбір і впровадження форм взаємодії, що забезпечують інтегративний підхід профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді; підвищення рівня професійної компетентності фахівців державних і громадських організацій щодо профілактичної роботи, управління взаємодією і залучення додаткових ресурсів); *визначено* зміст поняття "соціально-педагогічна профілактика ВІЛ/СНІДу", *охарактеризовано* компоненти, критерії, показники, рівні ефективної взаємодії державних і громадських організацій, розроблено модель такої взаємодії; *уточнено* соціально-педагогічну сутність поняття "взаємодія"; періодизацію розвитку профілактики ВІЛ/СНІДу **в** Україні; *набули подальшого розвитку* технології підвищення рівня професійної компетентності фахівців державних і громадських організацій у сфері організації профілактичної роботи, управління взаємодією і залучення додаткових ресурсів.

Практичне значення здобутих результатів дослідження полягає **в** розробці й практичному впроваджені програми забезпечення взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІД серед учнівської молоді, яка може бути використана в соціально-педагогічній роботі загальноосвітніх навчальних закладів, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді, центрів денного перебування ВІЛ-інфікованих дітей і молоді, громадських організацій тощо; методичного забезпечення підготовки фахівців державних і громадських

організацій, педагогічних кадрів з профілактики ВІЛ/СНІД серед молоді (програми семінарів, тренінгів тощо).

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі підвищення кваліфікації державних службовців і фахівців соціально-педагогічної сфери в системі післядипломної освіти, під час підготовки майбутніх соціальних педагогів/соціальних працівників у вищих навчальних закладах.

Основні положення і висновки дисертаційної роботи можуть бути використані державними організаціями при розробці нормативних документів та інструктивних матеріалів з профілактики ВІЛ/СНІД серед молоді.

Впровадження результатів дослідження здійснювалося у: ЗОНІ № 37, Севастополя (довідка № 53 від 19.05.08 р.), ЗОШ № 15 м. Луцька (довідка № 196 від 05.09.08 р.), ЗОШ № 138 м. Дніпропетровська (довідка № 67 від 21.05.08 р.); центрах соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді м. Севастополя (довідка №649 від 05.05.08 р.); громадських організаціях - Севастопольське міське відділення Всеукраїнської благодійної організації "Український фонд "Благополуччя дітей" (довідка № 15 від 20.05.08 р.), Молодіжна громадська організація "Волонтерський клуб міста Луцька" (довідка № 11-08 від 28.08.08 р.), Дніпропетровська громадська організація фахівців соціальної роботи "Нове покоління" (довідка № 18 від 21.05.08 р.)

Особистий внесок здобувана полягає у наступному: у статті, написаній в співавторстві з Н.В. Зимівець, В.В. Ляхом, нами розроблено напрями соціально-педагогічної роботи з уразливими групами молоді та з громадою щодо формування підтримуючого середовища в сфері профілактики ВІЛ/СНІДу; у статті, написаній в співавторстві з І.Д. Звєрєвої, розкрито особливості первинної, вторинної та третинної профілактики ВІЛ/СНІДу серед молоді; у статті, написаній в співавторстві з В.В. Брильовим, Т.В. Кириченко, розроблено інтерактивні форми роботи з ВІЛ-інфікованою молоддю, щодо активізації соціальних ініціатив **з** їх боку, а також формування мотивації використання дружніх до молоді послуг у м. Севастополі.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати було представлено у доповідях та повідомленнях на наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях різного рівня - *міжнародних:* "Покращення якості соціальних послуг і профілактики ВІЛ/СНІДу: переваги партнерства" (м. Київ, листопад 2005 р.), "Соціальна робота в Україні: вектор розвитку у третьому тисячолітті" (м. Київ, квітень 2007 р.), "Діти та ВІЛ/СНІД в Україні" (м. Київ, червень 2008 р.); *всеукраїнських:* "Теоретико-практичні реалії сучасного виховання дітей і учнівської молоді" (м. Київ, листопад 2005 р.), "Особистість XXI століття: проблеми виховання та шляхи їх вирішення" (м. Київ, жовтень 2007 р.). Результати дослідження доповідалися на засіданнях лабораторії соціальної педагогіки, щорічних звітних науково-практичних конференціях Інституту проблем виховання АПН України (2005-2008 рр.), а також семінарах Центру соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді Севастопольської міської державної адміністрації. Дисертант використав їх як член робочих груп і тренер у соціальних проектах міжнародних неурядових організацій (ЮНІСЕФ,

Християнський дитячий фонд, Всеукраїнська благодійна організація "Мережа людей, що живуть з ВІЛ/СЩІом", Український фонд "Благополуччя дітей"), що реалізовувалися за підтримки Міністерства освіти і науки України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я України.

Публікації. Основні положення і висновки дисертації знайшли відображення в 8 публікаціях, **з** них - 5 одноосібних, 4 опубліковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура і обсяг дисертації: Робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (всього 284 найменувань, **з** них 11 - іноземною мовою) та додатків. Загальний обсяг роботи- 240 сторінок, основний зміст - 189 сторінок. Дисертація ілюстрована 19 таблицями та 14 рисунками. Обсяг додатків - 24 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження; ступінь її розробленості; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання; основні теоретико-методологічні засади, наукову новизну і практичне значення роботи; подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження.

У першому розділі - **"Теоретико-методичні основи взаємодії державних та громадських організацій з профілактики** ВІЛ/СНІДу **серед учнівської молоді" -** представлено теоретико-методологічні засади досліджуваної проблеми, розкрито історичні передумови організації міжсекторної взаємодії та теоретичні основи профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді, визначено методику дослідження взаємодії державних і громадських організацій **з** профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді.

Аналіз наукової літератури свідчить, що досліджувана проблема **є** складною і багатогранною. На підставі праць вітчизняних і зарубіжних вчених доведено, що існують різні підходи до тлумачення понять "профілактика ВІЛ/СНІДу", "міжсекторна взаємодія", "стадії епідемії ВІЛ/СНІДу". Процес взаємодії державних і громадських організацій **у** профілактики ВІЛ/СНІДу об'єднує у собі кілька відносно самостійних наукових напрямів, що торкаються концептуальних основ соціально-філософського пізнання, медичних і юридичних досліджень. Визначено, що профілактика ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді формується в процесі громадянського розвитку і має три стадії. Перша (1987-1991 рр.) - стадія ранньої концепції профілактики ВІЛ/СНІДу (стадія "виняткового інформування"). Унаслідок непідготовленості мас-медіа до висвітлення проблем профілактики ВІЛ/СНІДу були сформовані стійкі міфи щодо шляхів поширення ВІЛ-інфекції, що **у** поєднанні **з** недосконалими методами профілактики дало **поштовх** розвитку дискримінації й осудові ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД. Друга стадія (1991-2000 рр.) - характеризується поступовим переходом від системи "знання - заради знань" до системи "знання - заради життя", що знайшло відображення **у** нормативно-правовій базі України того періоду. В навчальних закладах почали впроваджуватися перші програми, спрямовані на формування навичок безпечної

поведінки й основ здорового способу життя. Громадськими організаціями реалізовувались проекти щодо профілактики ВІЛ/СНІДу, серед груп, що практикують ризикові форми поведінки - працівники комерційного сексу, споживачі ін'єкційних наркотиків тощо. Третя стадія (з 2000 р.) - ґрунтується на впливі на середовище через формування умов, що підтримують профілактичну діяльність. У цей період відбувається розуміння того, що профілактика як попередження нових випадків ВІЛ-інфекції не може обмежуватися індивідуальними змінами у поведінці. Необхідну зміну умов соціального середовища може забезпечити лише взаємодія різних структур, які належать до державного, громадського і комерційного секторів, що сприятиме інтеграції людських та інших ресурсів, поліпшенню якості роботи з профілактики ВІЛ/СНІДу, насамперед, серед учнівської молоді.

У соціальній педагогіці процес сучасної профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді орієнтується на зміну епідеміологічної ситуації і суспільної свідомості стосовно проблеми поширення ВІЛ-інфекції і відбиває таку логіку: *суб'єкт/об'єкт* - представники системи освіти, соціальних служб, правоохоронних органів, охорони здоров'я, засобів масової інформації, громадських організацій, учнівської молоді, батьки, значуще оточення, в якому перебуває учень за межами освітніх установ; *умови* - ознайомлення з міжнародними і державними правовими документами, що забезпечують розвиток особистості; інформування про можливі наслідки негативної поведінки; комплексність і скоординованість дій усіх суб'єктів профілактики на всіх рівнях; залучення до запобігання проблем зі здоров'ям усіх верств суспільства; встановлення партнерських стосунків у здійсненні профілактичної роботи між представниками державних і громадських організацій; застосування інтерактивних (тренінгових) методик; високий рівень знань у керівників державних і громадських організацій, а також у педагогічних кадрів у сфері організації профілактичної роботи та залучення додаткових ресурсів; розширення соціального досвіду учнівської молоді, формування життєвих навичок здорового способу життя на когнітивному, емоційному, вольовому і поведінковому рівнях; своєчасний початок втручання; наявність відповідних фінансових та інституційних ресурсів; наукове обгрунтування стратегій; постійний моніторинг результативності і науковий супровід; *результат* — зниження темпів росту епідемії ВІЛ-інфекції серед молоді (зменшення кількості нових випадків інфікування).

Історико-педагогічний аналіз проблеми профілактики ВІЛ/СНІДу в Україні дозволив дійти висновку, що сьогодні профілактичні програми будуються на основі теорій, які було умовно класифіковано нами як: когнітивні теорії (соціально-когнітивна; когнітивного рішення проблем; сталості (гнучкості), мотиваційні теорії (мотиваційна; поступових змін поведінки), поведінкові теорії (соціального впливу; життєвих навичок; проблемної поведінки; просування до здоров'я; альтернативної діяльності; концепція здорового життєвого стилю; трансакціональна когнітивна теорія стресу і копінгу), що дало можливість визначити пріоритетність інтегративного підходу при створенні профілактичних програм, до яких включено такі складові профілактики: знання, мотивація, навички, діяльність, система

цінностей, норми поведінки і стилю життя. Інтегративний підхід у профілактиці ВІЛ/СНІДу можуть забезпечити лише об'єднані зусилля всіх суб'єктів профілактичної діяльності, їх ефективна взаємодія.

З огляду на це з'ясовано, що соціально-педагогічна профілактика ВІЛ/СНІДу - це сучасний, науково обґрунтований напрям соціально-педагогічної роботи, спрямований на попередження поширення епідемії ВІЛ/СНІДу, локалізацію причин її розповсюдження; мінімізацію негативних наслідків; формування якостей, необхідних для задоволення потреб людини безпечним шляхом.

На основі аналізу наукових джерел сформульовано, що подальший розвиток поширення ВШ-інфекції можна призупинити, лише одночасно впливаючи як на середовище, так і на особистість. А позитивний вплив соціального середовища може бути забезпечено завдяки активній діяльності кожного його члена за умови міжсекторної взаємодії.

Взаємодія державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді розглядається також на основі системного підходу. Процес аналізується на двох рівнях: суб'єктному і процесуальному. На суб'єктному рівні розглядаються суб'єкти взаємодії - державні і громадські організації та їх фахівці, котрі працюють з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді; на процесуальному- взаємодія цих суб'єктів на основі діяльнісного, системно-структурного, міждисциплінарного підходів, положень теорії менеджменту у соціальній сфері.

На основі аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду організацій, що працюють у недержавному секторі, визначено типи, характерні риси громадських організацій, їх сильні та слабкі сторони.

У процесі теоретичного осмислення проблеми було уточнено поняття "взаємодія державних і громадських організацій" як цілеспрямований взаємний вплив активних, діючих систем, що сприяють взаємозбагаченню та посиленню їх виховного потенціалу. Цей процес розглянуто під кутом етапності його розвитку та співвіднесено з характеристиками взаємодіючих сторін, їх основними рисами, функціями і властивостями. Визначення стану розвитку процесу взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді дало змогу виявити значну кількість проблем, серед яких, на нашу думку, найважливішими є: неузгодженість інтересів і дій; відсутність досвіду управління взаємодією; ресурсна незабезпеченість; відсутність особистої зацікавленості лідерів/керівників організацій; недотримання технологічності самого процесу; відсутність зворотного зв'язку; недолік позитивного досвіду взаємодії.

У другому розділі - **"Обгрунтування соціально-педагогічних умов ефективної взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу у молодіжному середовищі"-** проаналізовано соціально-педагогічні умови ефективної взаємодії державних і громадських організацій. До визначення і розкриття сутності соціально-педагогічних умов взаємодії, її принципів і функцій звертались дослідники Т. Басюк, О. Безпалько, В. Бочарова, І. Братусь, Б. Вульф, Є. Дем'янов, **Т.** Дешко, А. Журавльов, І. Звєрєва, А. Каньковська, В. Крисько, О. Лебедев, І. Леонова, Ю. Луньов, М. Плоткін, Т. Протасова та ін. Близькість їхніх

позицій виявляється в тому, що вони розглядають взаємодію як процес і акцентують увагу на відмінностях її суб'єктів.

Спираючись на результати аналізу наукових праць, умови взаємодії державних і громадських організацій трактуються у дослідженні як сукупність процесів і відносин, необхідних для виникнення, існування або зміни визначених об'єктів. Об'єктом взаємодії державних і громадських організацій є діяльність з реалізації взаємних цілей і інтересів партнерів спільно визначеними шляхами та засобами розв'язання питань профілактики ВІЛ/СНІДу і досягнення зниження темпів зростання епідемії серед учнівської молоді (об'єкт профілактики).

Розробка соціально-педагогічних умов взаємодії державних і громадських організації з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді базувалась на врахуванні наступних характеристик взаємодії: міжсекторної, управлінської, нормативно-правової, міжгрупової, особистішої (лідерської), територіальної, фінансової і специфічної (профілактичної). Соціально-педагогічними умовами взаємодії визначено: дотримання єдиних цілей і принципів взаємодії; визначення та реалізація спільної мети профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді; відбір і впровадження форм взаємодії, що забезпечують інтегративний підхід до профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді і підвищення рівня професійної компетентності фахівців державних і громадських організацій щодо профілактичної роботи, управління взаємодією і залучення додаткових ресурсів.

У перебігу дослідження визначення змісту, принципів, функцій взаємодії здійснювалося з урахуванням соціально-педагогічних умов. Так, встановлено, що процес взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді охоплює: різноманітну спільну соціально-педагогічну діяльність, позитивні стосунки і багатопланове спілкування; взаємодію один з одним, що призводить до збагачення потенціалу й активізації спільної роботи; управління взаємодією. Визначено принципи взаємодії державних і громадських організацій, що є базовими для підвищення її ефективності, а саме: пріоритетність інтересів партнерів; орієнтація партнерів на розв'язання конкретної проблеми; кінцево-цільова спрямованість; спільне планування; функціональна домовленість; відповідність функцій повноваженням, що наділяються; єдиний інформаційний простір; зворотний зв'язок; спільне прогнозування проміжних і кінцевих результатів; спільна оцінка діяльності через зіставлення отриманих результатів із запланованими; відповідальність; наукова і методична обґрунтованість; правова забезпеченість; комплексність і системність. У ході дослідження було також обґрунтовано, що основними функціями процесу взаємодії з профілактики ВІЛ/СНІДу є превентивна (підсилення профілактичних можливостей державних і громадських організацій в профілактиці ВІЛ/СНІДу, що відбувається за рахунок єдиного управлшського, інформаційного та оперативного простору), інтегративна (об'єднання і координація зусиль взаємодіючих сторін, що забезпечує рішення спільних завдань щодо зниження темпів росту ВІЛ-інфїкування серед молоді), адаптивна (підвищення адаптивних можливостей кожної взаємодіючої сторони за рахунок оптимізації системи роботи, економного перерозподілу ресурсів), інформаційно-комунгкативна (забезпечення достовірною та своєчасною

інформацією), діагностична (виявлення відповідності інтересів, цілей і можливостей суб'єктів профілактичної діяльності потребам цільової групи), інноваційна (формування простору для інноваційної діяльності, що сприяє виникненню нових соціальних норм, які відображують загальні цінності).

Відповідно до завдань дисертаційного дослідження розроблені й використані компоненти взаємодії, критерії та показники оцінки процесу взаємодії. У дослідженні розглядаються такі її компоненти: *цільовий,* що включає у себе наявність єдиних цілей, єдиного кінцевого результату, позитивні зміни у загальному об'єкті впливу, об'єднання специфічних можливостей, соціально-педагогічна наповненість змісту взаємодії; *змістовий,* котрий визначається у спільному плануванні й охопленні всіх напрямів профілактики ВІЛ/СНІДу, а також достатніх знаннях сторін один про одного; *особистісно-ціннісний* що припускає наявність спільної мотивації, зростання потенціалу кожного, залучення нових учасників, позитивну атмосферу стосунків; *організаційно-управлінський,* що реалізується в єдиному просторі функціонування, передбачає регулярність контактів і розділення процесу діяльності на окремі дії, що відображено в управлінні.

Критерії ефективної .взаємодії розглядаються як сукупність ознак, що дозволяють відрізняти рівні один від одного, а саме: *цілісність* (наявність єдиних цілей, достатні знання взаємодіючих сторін один про одного; глибокі знання проблем міжсекторної взаємодії); *інтенсивність* (оперативність і частота інформаційних контактів, забезпечення якості наданих послуг з організації профілактики ВІЛ/СШДу, знання основ профілактики ВІЛ/СШДу серед учнівської молоді), і *результативність* (позитивні зміни у загальному об'єкті профілактичного впливу; підвищення авторитету взаємодіючих сторін; взяття на себе функцій управління взаємодією). Для характеристики показників взаємодії виявлено чотири його рівні (продуктивний, середньопродуктивний, малопродуктивний і непродуктивний); складено їх характеристики. Результатом взаємодії вважається підвищення ефективності взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СШДу серед учнівської молоді.

У третьому розділі - "Експериментальне дослідження соціально-педагогічної моделі взаємодії державних та громадських організацій з профілактики **ВІЛ**/СНІДу" - представлено і розроблено соціально-педагогічну модель, розкрито методику експериментальної роботи й інструментарій експериментальної перевірки ефективності процесу міжсекторної взаємодії, висвітлено перебіг формувального етапу експерименту, результати дослідження опрацьовано методом математичної статистики.

На констатувальному етапі дослідження проаналізовано й узагальнено досвід роботи членів Координаційних рад при державній адміністрації з питань попередження поширення туберкульозу і ВІЛ/СНІДу, а також голів комітетів, керівників севастопольських, волинських і дніпропетровських державних і громадських організацій, що працюють у сфері профілактики ВІЛ/СНІДу (41 особа), а також діяльність самих організацій, що працюють у сфері профілактики ВІЛ/СШДу (54 організації). Завданням цього етапу стало проектування експериментальних методик організації взаємодії у практиці сучасних державних і

громадських організацій; виявлення умов, що перешкоджають їх ефективній взаємодії.

На формувальному етапі експерименту дослідження було спрямовано на вивчення рівнів ефективної взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді. Дослідником проведено експериментальну перевірку теоретично обґрунтованих соціально-педагогічних умов взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді. У результаті цього розроблено "Програму соціально-педагогічного забезпечення взаємодії", зміст якої покладений в основу формувального етапу експерименту.

На підставі аналізу результатів констатувального етапу експерименту було виявлено чотири рівні взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СШДу серед учнівський молоді. За результатами, у контрольній групі визначено, що 6,5% організацій мають продуктивний рівень; 12,1% організацій мають середньопродуктивний рівень; 63,4% організацій знаходяться на рівні малопродуктивної взаємодії та 18,0% непродуктивно організовують свою взаємодію. В експериментальній групі 8,8% організацій взаємодіють на продуктивному рівні; 25,0% організацій мають середньопродуктивний рівень; 53,7% організацій знаходяться на рівні малопродуктивної взаємодії; 13,5% непродуктивно організовують свою взаємодію. Враховуючи отримані результати, сформульовано висновок, що поширений малопродуктивний рівень взаємодії державних і громадських організацій обумовлений такими причинами: недостатня робота з керівниками державних і громадських ВІЛ-сервісних організацій, а також з педагогічними кадрами, що організують профілактичну роботу з питань залучення додаткових ресурсів у профілактику ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді; у процесі взаємодії найчастіше беруть участь організації, що не визначають спільних цілей; при організації взаємодії порушуються деякі принципи цього процесу; недостатньо уваги приділяється самій організації процесу взаємодії.

В ході дослідження було розроблено соціально-педагогічну модель (рис. 1) взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді та обґрунтовано можливі позитивні зміни у результаті її впровадження. Створення соціально-педагогічної моделі дало змогу узагальнити стан міжсекторної взаємодії з профілактики ВІЛ/СНІД, з однієї сторони, та спрогнозувати розвиток взаємодії з урахуванням соціально-педагогічних умов підвищення її ефективності, - з іншої.

Основними складовими соціально-педагогічної моделі взаємодії державних і громадських організацій є спільно визначені мета і зміст взаємодії державних і громадських організацій, що зумовлено сутністю соціально-педагогічної профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді. При цьому замовником послуг щодо профілактики виступає громада, а організатором взаємодії - загальноосвітня школа, які у визначенні мети та змісту взаємодії враховують її принципи та функції. Реалізацію мети і змісту здійснюють спеціально створені робоча група взаємодії, методична та консультативна ради. Функцію управління взаємодією взяла на себе робоча група, перед якою ставилися такі завдання: визначення можливостей всіх

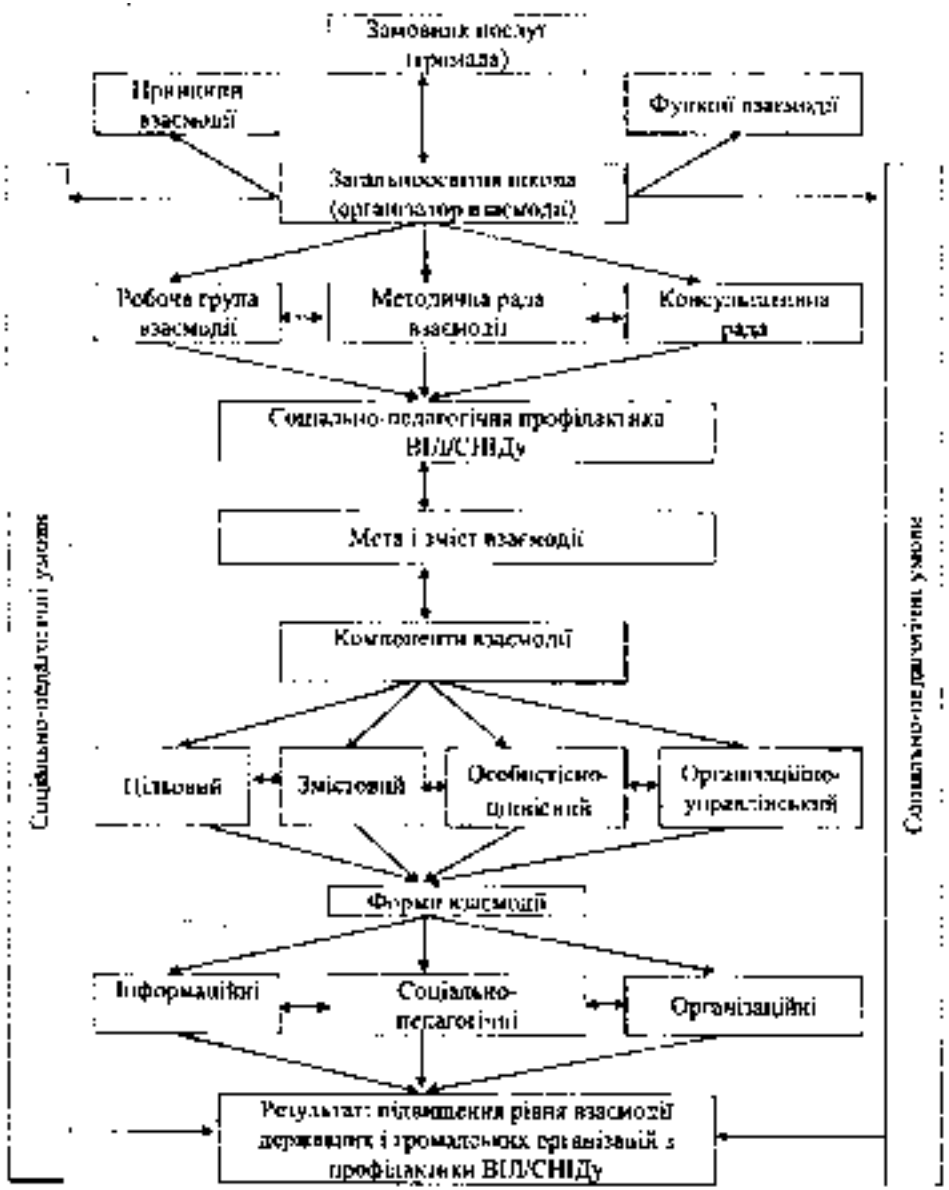

Рис. 1. Соціально-педагогічна модель взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді

організацій, що беруть участь у взаємодії; забезпечення матеріальної бази для проведення профілактичної діяльності у школі; визначення стратегії і тактики створення сприятливого середовища для профілактичної діяльності; моніторинг і контроль. До складу робочої групи увійшли представники кожної взаємодіючої сторони. Методична рада, головною метою якої було забезпечення інтегративного підходу до профілактики ВІЛ/СШДу, вивчала рівень знань серед учнівської молоді в сфері ВІЛ/СНІЦу, досліджувала причини і фактори, що негативно впливають на набуття учнівською молоддю знань та навичок щодо безпечної поведінки, здійснювала контроль якості роботи, узгоджувала основні підходи та практики, що впроваджували фахівці взаємодіючих сторін, надавала, у разі необхідності, методичну допомшу. Методична рада складалася з методистів школи та представників кожної із взаємодіючих сторін. Консультативна рада, що об'єднувала виключно представників учнівської молоді, брала участь у плануванні та реалізації програм.

Взаємозв'язок компонентів моделі, що позначився на визначенні конкретних форм взаємодії, забезпечував динаміку підвищення її рівня. Соціально-педагогічні умови, як складові моделі, сприяли її функціонуванню і таким чином вплинули на результат: підвищення рівня взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СШДу, що забезпечило її ефективність.

Зміст і форми взаємодії державних і громадських організацій було реалізовано в експериментальній роботі з урахуванням взаємозв'язку цільового, змістового, особистішого і органваційного компонентів. Система заходів, спрямованих на розвиток цільового компонента взаємодії, включала вивчення і зіставлення цілей для різних залучених до цієї діяльності учасників, формування мотивації на взаємодію, позитивні зміни у "загальному" об'єкті впливу взаємодіючих сил, ріст потенціалу кожного, усвідомлення взаємної вигоди від праці, а також прагнення досягти єдиного кінцевого результату. Сформованість змістового компонента проявлялась завдяки набуттю сторонами достатніх знань один про одного, оперативності та частоті інформаційних контактів, груповому плануванню і підбиттю підсумків, а також організації спільної діяльності. Особистісно-ціннісний компонент знайшов свій прояв у створенні позитивної атмосфери стосунків і довірчого спілкування взаємодіючих сторін, а також у залученні до взаємодії більшої кількості учасників з обох боків. Єдине просторово-тимчасове функціонування, необхідність в управлінні, систематичність контактів суб'єктів взаємодії, поділ процесу діяльності на окремі, функціонально пов'язані дії і їх розподіл між учасниками відобразили розвиток організаційно-управлінського компонента.

Дослідником проведено експериментальну перевірку теоретично обґрунтованих соціально-педагогічних умов взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СШДу серед учнівської молоді. У результаті цього розроблено "Програму соціально-педагогічного забезпечення взаємодії", зміст якої покладений в основу формувального етапу експерименту. Запропонована програма складається з наступних частин: обґрунтування програми; мета діяльності; технологічні аспекти; об'єкт і суб'єкт; форми програмної діяльності; очікувані результати виконання запланованої діяльності; термін реалізації програми; план

заходів. Значна увага приділялася спільному навчанню представників державних, громадських організацій і педагогічного складу шкіл. З метою систематизації знань з профілактики ВІЛ/СШДу та розвитку стосунків між представниками взаємодіючих сторін було проведено цикл спільних семінарів: "Теоретичні засади профілактики ВІЛ-інфікування", "Ризик і уразливість", "Як говорити з дітьми та батьками про наркотики та ВІЛ-інфекцію", "Додаткові ресурси громади" тощо.

Результати дослідження підтверджують, що значна кількість працівників організацій одержали необхідні знання і навички для підвищення ефективності взаємодії шляхом участі у семінарах круглих столах, робочих зустрічах, методичних радах взаємодії, консультативних радах, спрямованих на забезпечення взаємодії державних і громадських організацій, формування навичок роботи з учнівською молоддю щодо ВІЛ-інфекції, а також на підтримку ініціатив, виявлених з боку учнівської молоді. Створення і реалізація заходів базувалися на інтегративному підході. їх застосування сприяло формуванню у фахівців стійких орієнтацій на участь у міжсекторній взаємодії.

Здійснено аналіз динаміки рівнів взаємодії державних і громадських організацій від початку і до .кінця експерименту за умов застосування розробленої нами й апробованої моделі. Порівняння початкових і кінцевих результатів експериментальної роботи засвідчують її ефективність.

Аналіз результатів дослідження підтвердив, що у перебігу цілеспрямованої дослідно-експериментальної роботи із забезпечення взаємодії державних і громадських організацій з використанням запропонованої соціально-педагогічної моделі вдалося значно підвищити ефективність взаємодії за всіма визначеними нами критеріями (цілісність, інтенсивність, результативність). Це вказує на визнання представниками державних і громадських організацій значної ролі взаємодії з профілактики ВІЛ-інфекції, а також необхідність підвищення власної соціальної відповідальності за розповсюдження епідемії, локалізації причин і мінімізації наслідків інфікування.

Проведене дослідження дозволило виявити рівень сформованості взаємодії за кожним із критеріїв - цілісності, інтенсивності, результативності. Порівняльні дані рівнів взаємодії державних і громадських організацій в експериментальній групі наведені на рис. 2.

Результати проведеної дослідно-експериментальної роботи вказують на те, що організація процесу забезпечення взаємодії державних і громадських організацій позитивно вплинула на зміну ставлення молоді до власних поведінкових ризиків щодо ВІЛ-інфекції: у старшокласників виявлена трансформація уявлення про себе, власне здоров'я, здатності протистояти ризику.

Зміст і методи підвищення ефективності взаємодії, що використовувалися нами у процесі експериментальної роботи, сприяли посиленню потенціалу організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді. Отримані результати підтвердили гіпотезу дослідження і довели високу ефективність розроблених соціально-педагогічних умов взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу та доцільність їх впровадження в систему соціально-педагогічної роботи.

Рис. 2. Порівняльні дані рівнів взаємодії державних і громадських організацій за результатами констатувального і формувального етапів у контрольній та експериментальній групах (у %).

На основі проведеного дослідження ми дійшли таких **висновків:**

1. Аналіз соціологічної, педагогічної, психологічної, правової, медико-біологічної наукової літератури, присвяченої дослідженню організації процесу профілактики ВІЛ/СНІДу, свідчить, що у більшості наукових розробок відсутні єдність і концептуальна чіткість у тлумаченні термінів "соціальна профілактика", "первинна, вторинна та третинна профілактика ВІЛ-інфекції"". Більшість фахівців, характеризуючи соціально-педагогічну роботу з профілактики ВІЛ/СНІДу, беруть за основу визначення, дане Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Аналіз наукових джерел і досвіду соціально-педагогічної роботи дозволив виявити відсутність погодженості у самому розумінні сутності соціальної профілактики ВІЛ-інфекції, що, насамперед, показало яскраво виражену роз'єднаність у реальних діях зі створення і здійснення практичних моделей профілактичної роботи і підготовки фахівців у цій сфері. Цим підтверджена актуальність цілісного дослідження процесу міжсекторної взаємодії з профілактики ВІЛ/СШДу серед учнівської молоді.

Проаналізовано й узагальнено досвід соціально-педагогічної профілактики ВІЛ/СШДу серед учнівської молоді, ступінь вивчення проблеми соціальної педагогіки. На основі історико-педагогічного аналізу проблеми виявлено три стадії розвитку профілактики ВІЛ/СНІДу в Україні, а саме: ранньої концепції профілактики ВІЛ/СШДу - "виняткового інформування" (1987-1991); поступового переходу від системи "знання - заради знань" до системи "знання - заради життя" (1991-2000); визначення умов, що підтримують профілактичну діяльність і сприяють формуванню та застосуванню навичок альтернативної поведінки (від 2000 р.). З'ясовано, що основою профілактичних програм є інтегративний підхід до профілактики та її складові: знання про наркотики, шкоду їх вживання, шляхах передачі ВІЛ; розвиток мотивації на зміцнення здоров'я; формування життєвих навичок вирішення проблем, пошуку і сприйняття соціальної підтримки, навчання навичкам протистояння тискові вити наркотик; несумісна з уживанням шкідливих речовин діяльність; формування системи цінностей, норм поведінки й життєвого стилю.

2. На підставі аналізу наукових досліджень у сфері філософії, соціології, права, психології, педагогіки уточнено соціально-педагогічний зміст поняття "взаємодія державних і громадських організацій"; визначено основні проблеми у взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СШДу, серед яких, на нашу думку, найважливішими є: неузгодженість інтересів і дій; ресурсна незабезпеченість; відсутність особистої зацікавленості лідерів/керівників організацій; бюрократичність; відсутність зворотного зв'язку; недолік позитивного досвіду взаємодії; відсутність досвіду управління процесом взаємодії.

Встановлено, що соціально-педагогічними умовами підвищення ефективності взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді є: дотримання єдиних цілей і принципів взаємодії; визначення та реалізація спільної мети профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді; відбір і впровадження форм взаємодії, що забезпечують інтегративний підхід до профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді; підвищення рівня професійної компетентності фахівців державних і громадських організацій щодо профілактичної роботи, управління взаємодією і залучення додаткових ресурсів.

3. У перебігу дослідження розроблено наступні компоненти взаємодії: цільовий (наявність єдиних цілей, єдиного кінцевого результату, позитивні зміни у загальному об'єкті впливу, об'єднання специфічних можливостей, соціально-педагогічна наповненість змісту взаємодії), змістовий (достатні знання сторін один про одного, спільне плануванні й охоплення всіх напрямів профілактики ВІЛ/СНІДу), особистісно-ціннісний (позитивна атмосфера стосунків, наявність спільної мотивації, зростання потенціалу кожного, залучення нових учасників), організаційно-управлінський (єдиний простір функціонування, необхідність в управлінні, регулярність контактів і розділення процесу діяльності на окремі дії).

Критеріями і показниками виступили: цілісність, як наявність єдиних цілей, достатні знання взаємодіючих сторін один про одного, глибокі знання проблем міжсекторної взаємодії; інтенсивність, як оперативність і частота інформаційних контактів, забезпечення якості наданих послуг з організації профілактики ВІЛ/СНІДу, знання основ профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді; результативність, як позитивні зміни у загальному об'єкті профілактичного впливу, підвищення авторитету взаємодіючих сторін, взяття на себе функцій управління взаємодією. Виявлено чотири рівні (продуктившш, середньопродуктивний, малопродуктивний і непродуктивний), складено їх характеристики.

4. Розроблена та експериментально перевірена модель взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді. Замовником послуг щодо профілактики виступає громада, а організатором взаємодії - загальноосвітня школа. Спільна робота консультативної ради, робочої групи і методичної ради взаємодії дає змогу визначити зміст конкретної роботи щодо профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді. У своїй діяльності вони враховують принципи та функції взаємодії. Наступними складовими соціально-педагогічної моделі є спільно визначені мета і зміст взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВГЛ/СНІДу серед учнівської молоді. У моделі взаємодія державних і громадських організацій представлена у єдності

цільового, змістового, особистісно-ціннісного і організаційно-управлінського компонентів. Інформаційні, соціально-педагогічні й організаційні форми взаємодії виступають наступними складовими. Розроблені соціально-педагогічні умови забезпечили ефективне функціонування моделі взаємодії. Результатом вважається підвищення рівня взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді.

5. Розроблена в ході дослідження і впроваджена програма соціально-педагогічного забезпечення взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу враховувала компоненти, критерії та показники взаємодії. Її" реалізація на базі загальноосвітніх шкіл І - ПІ ступенів із залученням державних установ і громадських організацій, що працюють з профілактики ВІЛ, сприяла формуванню розроблених умов ефективної взаємодії державних і громадських організацій; забезпечила якісний рівень поінформованості у сфері міжсекторної взаємодії щодо організаторів діяльності з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді, соціальних працівників, соціальних педагогів, класних керівників; серед старшокласників сприяла підвищенню рівня знань, зміні ставлення щодо особистого здоров'я та ризиків стосовно інфікування ВІЛ, активізації соціальних ініціатив з боку учнівської молоді.

Аналіз результатів впровадження моделі взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВГЛ/СНІДу серед учнівської молоді проведено за розробленими нами критеріями та показниками. Порівняння експериментальних даних вказує на те, що у результаті в експериментальній групі відбулися позитивні зміни на всіх рівнях взаємодії. Так, на кінець експерименту кількість організацій, що продемонстрували на продуктивному рівні цілісність взаємодії, збільшилася з 7,7% до 13,5% . Інтенсивність взаємодії цих організацій збільшилася з 9,2% до 20,1% , а результативність на цьому рівні також зросла з 13,3% до 18,2% . У цілому на 4,9 % покращилася взаємодія на середньопродуктивному рівні: з 21,0% до 28,2% за критерієм цілісності; з 26,4% до 30,8% - за критерієм інтенсивності; з 27,5% до 30,7% - результативності. Помітні зміни відбулися на малопродуктивному рівні. Так, цілісність на цьому рівні змінилася з 61,5% до 54,4% , інтенсивність - з 51,3% до 44,7%, а результативність зменшилася з 48,4% до 47,9%. Найбільші зміни відбулися на непродуктивному рівні. Позитивним результатом також слід визнати різке зниження кількості організацій на непродуктивному рівні: за критерієм цілісності - з 13,7% до 4,0% , за критерієм інтенсивності - з 13,0% до 4,4%, за критерієм результативності - з 10,8% до 3,3% . У контрольних групах відбулися незначні спонтанні зміни.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Подальші дослідження передбачаються у таких напрямах: розробка теоретико-методичних основ міжсекторної взаємодії із забезпечення гармонійного розвитку ВІЛ-позшивних дітей в умовах загальноосвітніх закладів; формування толерантного ставлення представників суспільства до ВІЛ-позитивних дітей і молоді; розробка соціально-педагогічного інструментарію для поліпшення системи оцінки взаємодії державних та громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІД тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

І. Статті, надруковані в фахових виданнях:

1. Терницкая С. В. Некоторые факторы, влияющие на построение межсекторального взаимодействия / С. В. Терницкая // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : [зб. наук. пр.]. - К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. - Вип. 5 (Ч. II).- С. 236-242. - (Серія "Соціологія: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління").

2. Терницкая С. В. Теоретические основы профилактики ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи / С В . Терницкая // Соціальна педагогіка: теорія та практика. - 2007. - № 2. - С. 46-53.

3. Терницька С. В. Соціально-педагогічні умови розкриття статусу ВІЛ-інфекції дитині /С. В. Терницька // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : [зб. наук. пр.]. - Кам'янець-Подільський : [б. в.], 2007.- Вип. 10.-С. 205-211.

4. Терницька С. В. Соціальна робота у сфері ВІЛ/СНІД: навч. курс / Зимівець Н. В., Лях В. В., Терницька С. В. // Соціальна педагогіка: теорія і практика. - 2006. - № 1. - С. 61-70.

ІІ. Інші видння:

5. Терницкая С. В. Опыт работы Севастопольского городского центра социальных служб для молодежи с потребителями инъекционных наркотиков и группами самоподдержки / С. В. Терницкая // Ефективні форми роботи з попередження ВГЛ/СНГДу серед дітей та молоді в Україні. - К.: Державний інститут проблем виховання ; Український інститут соціальних досліджень, 2002. - С. 67-70.

6. Терницька С. В. ВІЛ-інфекція / С. В. Терницька, І. Д. Зверева // Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / [Т. Ф. Алєксєєнко, Т. П. Басюк, 0. В. Безпалько та ін.]; за ред. І. Д. Звєрєвої. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - С. 32-35.

7. Терницька С. В. Наркоманія / С. В. Терницька // Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / [Т. Ф. Алєксєєнко, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько та ін.] ; за ред. 1. Д. Звєрєвої. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - С. 139-142.

8. Організація профілактичної роботи у дитячому та молодіжному середовищі: з досвіду роботи Севастопольського міського центру соціальних служб для молоді / [В. В. Брильов, Т. В. Кириченко, С. В. Терницька та ін.] ; за ред. І. В. Новикової. - Севастополь : ДЦССМ, 2003. - 124 с.

АНОТАЦІЯ

Терницька С.В. Соціально-педагогічні умови взаємодії державних та громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 - соціальна педагогіка. - Інститут проблем виховання АПН України, Київ, 2009.

Дисертація присвячена дослідженню соціально-педагогічних умов взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді. У роботі визначено теоретико-методологічні основи соціально-педагогічної профілактики ВІЛ/СНІДу; проаналізовано поняття "первинна, вторинна та третинна профілактика", "взаємодія", "ефективна взаємодія державних і громадських організацій", які існують у різних галузях гуманітарної науки, представлено механізми підвищення ефективності міжсекторної взаємодії державних і громадських організацій. На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних праць, апробовано соціально-педагогічну модель взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді.

Доведено, що взаємодія державних і громадських організацій з профілактики ВГЛ/СНІДу серед учнівської молоді буде більш ефективною при поєднанні таких умов: дотримання єдиних цілей і принципів взаємодії; визначення та реалізація спільної мети профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді; відбору і впровадження соціально-педагогічних форм взаємодії, що забезпечують інтегративний підхід профілактики ВГЛ/СНІДу серед учнівської молоді; підвищення рівня професійної компетентності фахівців державних і громадських організацій щодо профілактичної роботи, управління взаємодією і залучення додаткових ресурсів.

Розроблену програму соціально-педагогічного забезпечення взаємодії державних та громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді впроваджено у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: соціально-педагогічна профілактика ВІЛ/СНІДу; ефективна взаємодія державних і громадських організацій; соціально-педагогічні умови взаємодії державних та громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу; соціально-педагогічна модель взаємодії державних та громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу; програма соціально-педагогічного забезпечення взаємодії.

АННОТАЦИЯ

Терницкая С.В. Социально-педагогические условия взаимодействия государственных и общественных организаций в профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 - социальная педагогика. - Институт проблем воспитания АПН Украины, Киев, 2009.

Диссертация посвящена исследованию социально-педагогических условий взаимодействия государственных и общественных организаций в профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи.

Осуществлен анализ философской, психолого-педагогической, социально-педагогической, социально-медицинской литературы по проблеме исследования, раскрываются методологические основы процесса взаимодействия государственных

и общественных организаций в профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи, а также сущность понятий "социально-педагогическая профилактика ВИЧ/СПИДа", "взаимодействие".

Впервые проведен историко-педагогический анализ подходов к организации и осуществлению профилактики ВИЧ/С1ТЙДа среди учащейся молодежи государственными и общественными организациями в Украине; апробирована социально-педагогическая модель взаимодействия государственных и общественных организаций в профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи.

Взаимодействие государственных и общественных организаций - это целенаправленное взаимовлияние активных, действующих систем, способствующих их взаимообогащению и усилению воспитательного потенциала. При изучении взаимодействия диссертант не ограничивался лишь характеристиками взаимодействующих сторон, а исследовал их отличительных черт, функций и свойств. Результаты исследования дают основания утверждать, что межсекторное взаимодействие в профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи реализуется достаточно сложно, его эффективность определяется совокупностью социально-педагогических условий: соблюдение единых целей и принципов взаимодействия; определение и реализация совместной цели профилактики ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи; отбор и внедрение форм взаимодействия, обеспечивающих интегративный поход в профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи с учетом всех составляющих: знания, мотивация, навыки, деятельность, система ценностей, норм поведения и жизненного стиля; повышение уровня компетентности специалистов государственных и общественных организаций в профилактической работе, управления взаимодействием и привлечения дополнительных ресурсов.

Определены критерии эффективности межсекторного взаимодействия в профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи: целостность (показатели наличия единых целей; знания взаимодействующих сторон друг о друге; знания особенностей межсекторного взаимодействия); интенсивность (оперативность и частота информационных контактов; обеспечение качества предоставляемых услуг по организации профилактики ВИЧ/СПИДа, расширение ассортимента услуг; знание основ профилактики ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи) и результативность (положительные изменения в общем объекте влияния; повышение авторитета взаимодействующих сторон; принятие на себя функции управления взаимодействием).

Разработана социально-педагогическая модель взаимодействия, результативность которой обеспечивается обоснованными в ходе исследования социально-педагогическими условиями взаимодействия государственных и общественных организаций в профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи.

Подготовлена и апробирована программа социально-педагогического обеспечения взаимодействия государственных и общественных организаций в профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи, которая предполагает

совместное обучение представителей взаимодействующих сторон, совместное планирование, выполнение намеченных планов и подведение итогов, а также непосредственное управление процессом взаимодействия.

Ключевые слова: социально-педагогическая профилактика ВИЧ/СПИДа; эффективное взаимодействие государственных и общественных организаций; социально-педагогические условия взаимодействия государственных и общественных организаций в профилактике ВИЧ/СПИДа; социально-педагогическая модель взаимодействия государственных и общественных организаций в профилактике ВИЧ/СПИДа; программа социально-педагогического обеспечения взаимодействия.

ANNOTATION

Ternytska S. V. Social and pedagogical conditions of cooperation between state and non-governmental organizations on HIV/AIDS prevention among studying youth. - Manuscript.

Dissertation on acquisition of the scientific degree of the candidate of the pedagogical sciences in specialty 13.00.05- social pedagogic - The Institute of Upbringing Problems of the Academy of the Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2009.

Dissertation is devoted to the research of social and pedagogical conditions of cooperation between state and non-governmental organizations on HIV/AIDS prevention among studying youth. This work has defined the theoretical and methodological basis of the following notions: "social and pedagogical prevention of HTV/AIDS", "primary, secondary and tertiary prevention", "cooperation", "effective cooperation between state and non-governmental organizations", which exist in different branches of humanitarian science, the mechanisms of increasing the effectiveness of cooperation between state and non-governmental organizations are presented. Based on the analysis of the national and international works, the social and pedagogical model of effective cooperation between state and non-governmental organizations on HIV/AIDS prevention among studying youth is defined.

It has been proved that cooperation between state and non-governmental organizations on HTV/ATOS prevention among studying youth will be more effective when the following conditions are united: elaboration of common goals, principles of cooperation; determination and implementation of the common goal of the HTV/AIDS prevention among students; selection and implementation of social-pedagogical forms of cooperation, ensuring integrative approach to HIV/ATDS prevention among students; professional level upgrading of the specialists of state and non-governmental organizations in the sphere of preventive work, management of cooperation and fundraising.

The program of social and pedagogical provision of cooperation between state and non-governmental organizations on HIV/AIDS prevention among studying youth is implemented into the academic studying and educational process of educational establishments.

Key words: social and pedagogical prevention of HIV/AIDS, cooperation between state and non-governmental organizations, effective cooperation between state and non-governmental organizations, the program of social and pedagogical provision of cooperation, social and pedagogical model of effective cooperation between state and non-governmental organizations on HIV/AIDS prevention.

Підписано до друку 04.02.2009 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 37.

«Видавництво "Науковий світ"»
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13,200-87-15, 8-050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ra